

землекористуванням в умовах децентралізації влади. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород: УНУ, 2020. Випуск 30. С. 9-13.

2. Довідка з державної статистичної звітності про наявність земель та розподіл їх за власниками земель, землекористувачами, угіддями (за даними форми 6-зем). Тернопільська область (у розрізі адміністративних районів). Тернопіль : Головне управління Держрегістра Тернопільської області, 2016.

3. Заблоцький Б. Проблеми обліку кількості земель територіальних громад Тернопільської області. Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Тернопіль: СМП «Тайп». №5 (випуск 5). 2021. С. 22-26.

4. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2020 рік. Тернопіль: Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Тернопільській області, 2021. 372 с.

Затор І.

магістрантка II курсу

спеціальності 014 Середня освіта (Географія)

Науковий керівник – доц. Кузишин А.В.

ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ ЯВКИ НА ВИБОРАХ ЯК МАРКЕР ВИЗНАННЯ ЛЕГІТИМНОСТІ ВЛАДИ (НА ПРИКЛАДІ ОБЛАСТЕЙ КАРПАТСЬКО-ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ)

Явка виборців є показником частки тих, хто голосував на виборах – один із важливих індикаторів політичної активності.

Вивчення питання явки на виборах як відображення довіри до влади представлено в працях А. Кузишина [1, 2, 5], С. Рябова [3, 4], Т. Заруцькі [6].

Дослідження, проведене С. Рябовим, підкреслює, що явка на вибори є віддзеркаленням довіри до влади. Динаміка довіри до Парламенту (рис. 1) показує відсоток довіри, що вираховується як різниця між відсотком людей, що не довіряють та відсотком тих, що довіряють. Негативні показники кажуть про те, що прогресуючої довіри до Верховної Ради України за останні десятиліття не спостерігалось.

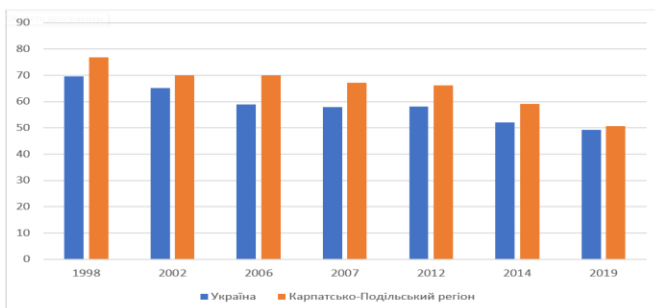

Рис. 1. Показник явки виборців на вибори Верховної Ради (розраховано автором за даними сайту ЦВК [6])

Зниження явки на виборах до Верховної Ради було особливо значним і відбувалося на кожних виборах, оцінюючи показники загальноукраїнські (за винятком 2012 року): з 69,63% у 1998 р. і 65,21% у 2002 р. до 52,13% у 2014 р. і 49,17% у 2019 р.

Найвища явка характерна для моноетнічних західних регіонів, які здебільшого збігаються з територією нашого дослідження – областями Карпатсько-Подільського регіону, найнижча – для регіонів з високою часткою етнічних меншин. Найвищу явку за 2010-2019 роки мали Тернопільська та Львівська області, а найнижчу явку – Закарпатська область.

Тож, якщо звести всі вибори, починаючи з 2010 року, рейтинг обласних регіонів за середньою явкою виглядатиме так:

Явка більше 65%:

Львівська та Тернопільська області (довідково – лише Волинська серед інших областей України відповідала цьому рівню).

60–65%:

Івано-Франківська, Хмельницька та Вінницька області. Співставляючи із іншими територіями України така явка є типовою для північних та подніпровських областей (Рівненська, Чернігівська, Київська, Київ, Полтавська, Житомирська, Черкаська, Сумська). Традиційно такою ж вона була і в м. Севастополь.

55–60%:

Чернівецька область. Цей показник є звичним для областей півдня України та (АР Крим, Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська, Харківська, Миколаївська області).

менше 55%:

Закарпатська область. Також ці показники властиві для південних та окремих східних обласних регіонів (Луганська, Одеська, Херсонська, Донецька області).

Також можна провести певну градацію адміністративних районів областей Карпатсько-Подільського регіону за показниками кількості адміністративних районів, в яких явка відповідала певному відсотковому рівню. Загалом аналізу було піддано 129 адміністративних територій відповідного рівня.

Серед районів, у яких середня явка за 2010-2019 роки перевищувала 70%, 15 розташовані у Львівській області та 11 – у Тернопільській області. Такі райони були також у Івано-Франківській (3), Хмельницькій (2), Вінницькій (1) областях. Об'єднує їх висока питома вага сільського населення, це або райони з невеликим районним центром (наприклад Радохівський район Львівської області із 75,1% явки, Зборівський район Тернопільської

області із 74,3%) або приміські райони, чий райцентр має обласне підпорядкування і не входить до їх складу (наприклад Стрийський район з 79,9% та Самбірський район з 74,6% Львівської області). У деяких районах могли бути додаткові фактори, які збільшували явку, – наприклад в межах яких народилися або з якими тісно пов'язані відомі політичні діячі, котрі є претенденти на депутатство або президенство (Вінниччина так реагувала та вибори Президента Порошенка (2014 р.), в 2019 р. – підтримуючи «Українську справу Гройсмана»). Типово високі показники участі в голосуванні властиві для областей Галичини, що склалось історично.

Для районів Карпатсько-Подільського регіону з найнижчою явкою у 2010-2019 роках можна сформулювати наступні узагальнення. Райони Закарпаття та Буковини з різною комбінацією таких факторів як: високе поширення заробітчанства (фізична відсутність електорату), складні природні умови (гірська місцевість і важкодоступність виборчої дільниці), висока питома вага у населенні етнічних меншин для яких характерна низька явка (румуні, угорці, молдавани, цигани). У Закарпатській області це Тячівський (36,4%), Берегівський райони (41,7%), Рахівський (42,3%), Хустський (43,4%), Виноградівський (47,3%), Іршавський (49,3%) райони та Берегівська міськрада (42,1%), у Чернівецькій області це Сторожинецький (48,1%) та Новоселицький (49,6%) райони.

Водночас спостерігається стійка тенденція до зменшення числа тих, хто висловив свою думку в ході голосування – в виборах до Верховної Ради 2006 р. участь брали 70% електорату досліджуваного регіону, в виборах 2007 р. – 67,1%, у виборах 2012 р. – 66,1%, у виборах 2014 р. – 59,1%, 2019 р. – 49,3%. Водночас, ці показники є суттєво вищими у порівнянні з пересічноукраїнськими (за виключенням показника 2019 р. (49,8%), адже вибори відбувалися в сезон відпусток та значна частина виборців не могла фізично взяти участь у виборах, так як перебувала за межами постійного місця реєстрації).

В розрізі областей також є свої стійкі тренди. Традиційно невисока явка характерна для поліетнічних Закарпатської та Чернівецької областей, де показник участі у виборах є на 7-15% нижчим, ніж в регіоні на даний рік виборів. Високі показники відвідуваності виборчих дільниць властиві для областей Галичини (Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської) – в усі виборчі роки тут спостерігалась явка на 1-11% вища, ніж в регіоні загалом.

Водночас специфікою відзначалися певні внутрішньообласні території, де показники участі у виборчому процесі суттєво

відрізняються від тих, що були характерні для регіону загалом або для певної області.

В Закарпатській області в ході електоральних зрізів 2006 і 2007 рр. найнижчою (54-56%) була явка в Рахівському, Тячівському та Хустському районах, що відзначаються домінуванням дисперсного (розсіяного) типу сільських населених пунктів, які не завжди співпадають з порогом територіальної доступності виборчих дільниць. В ході перерозподілу виборчих округів (джерімендрінгові технології) в 2012 і 2014 рр. стало зрозумілим, що найбільш пасивний електорат властивий для Рахівського та Тячівського районів (33-37% явки на виборчі дільниці).

Найвищі показники відвідуваності виборчих дільниць характерні для адміністративних районів в межах Львівської та Івано-Франківської областей, що межують між собою (Жидачівський, Рогатинський та Галицький). Це дозволяє твердити про значний рівень виборчої дисципліни в межах цих територій. В ході виборів 2006 і 2007 рр. явка на виборчі дільниці тут коливалась в межах 85-79% від загального числа виборців. Навіть в результаті нового переділу округів ці ж адміністративні райони утримали лідерство за показником участі в голосуванні (65-74%). В 2019 р. ці області залишилися всеукраїнськими лідерами за кількістю тих, хто взяв участь у виборах (Івано-Франківська область – 54,2%, Львівська область – 53,4%).

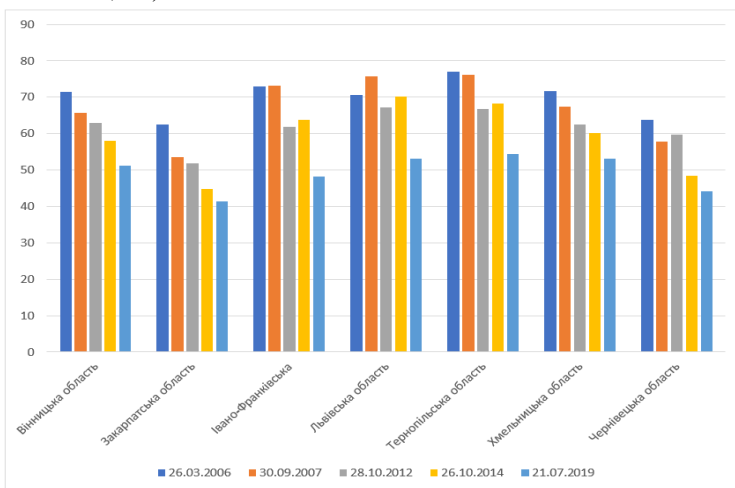

Рис. 2. Явка виборців на виборах до Верховної Ради України в розрізі областей Карпатсько-Подільського регіону (розраховано автором за даними сайту ЦВК [6])

Дані показники є ознакою чітких трендів, властивих для певних територій Західноукраїнського регіону і підтвердженням, що дані території відзначаються традиціями участі або абсентеїзму щодо виборчого процесу як такого.

Абсентеїзм традиційно виступає своєрідною реакцією суспільства на процеси та явища, що мають загальнодержавний або регіональний характер. Через електоральну активність можна судити про те, наскільки населення довіряє політичним течіям, не зважаючи на їх ідеологічну приналежність.

Дуже хитким та багатозначним є сутність залучення до голосування. В суспільстві з однієї сторони є демократичне твердження щодо вільного волевиявлення як однієї з базових норм демократії, а з іншої сторони існує певний соціальний тиск щодо заохочення дотримання соціальних норм, нагадуючи людям про їхній обов'язок дотримуватися цих норм та вказуючи на те, що відповідність буде контролюватися і, можливо, розкриватися іншим. У контексті виборчих кампаній повідомлення про соціальний тиск підкреслюють важливість участі у виборах, той факт, що хто голосує, є предметом загальнодоступності, а також можливість того, що дотримання норми голосування може бути розкрито родині, друзям або сусідам.

Явка на Президентських виборах 2019 року мала певні відхилення як в межах виборчих округів, так і в межах адміністративних одиниць досліджуваної території.

В межах Вінницької області середній показник явки склав 65,16%, що дещо вище від середньонаціонального (62,88%). Якщо оцінювати відхилення участі в голосуванні, слід відзначити, що в п'яти адміністративних районах області, які переважно розташовані навколо обласного центру він відповідав усередненому показнику. Підвищена активність виборців спостігалась у восьми адміністративних районах, які розташовані переважно в центрально-північній частині області. Водночас райони півдня Вінниччини (Бершадський, Могилів-Подільський, Чечельницький, Ямпільський) виглядають за цим показником найбільш інертними та демонстрували активність нижчу, від середньонаціональної.

Закарпатська область традиційно відзначається низькою активністю на виборах – середній показник в цій виборчій каденції. Жоден адміністративний район не продемонстрував рівня активності, який був властивий для усередненого показника в Україні. Найнижчі показники явки були характерні для найбільш поліетнічних районів області (Берегівський, Виноградівський), а також тих територіально великих адміністративних районів області, де в етнічному плані

домінують українці, але характерний високий показник трудових мігрантів за кордон (Тячівський, Рахівський) – від 32 до 39%. Традиційно власне значна залученість місцевого населення до роботи в країнах Європейського Союзу є умовою низької активності на виборах.

Також масмо можливість співставити показники явки міського населення і населення досліджуваних областей. За узагальненими показниками можна констатувати, що активність міських мешканців в виборчій кампанії Президента України – 2019 загалом була дещо нижчою. В розрізі окремих областей спостерігаються відміни. Так, в традиційно поліетнічних областях Закарпатська та Чернівецька) явка в міських поселеннях була вищою, ніж в цих областях. Можна стверджувати, що з однієї сторони електорат міст просто фізично присутній (відповідно – має місце постійної зайнятості) і традиційно власне міське населення має сформовану громадську позицію.

Як висновок можна стверджувати, що явка виборців є відзеркаленням як політичної свідомості населення певної території, так і показником визнання та симпатії до існуючої або претендуючої на владу політичної сили. Наявність позитивного статистичного зв'язку (зі збільшенням явки на вибори, збільшується й довіра до парламенту/президента чи навпаки) підкреслює значущість процесу оцінки явки як складової електорального аналізу.

Список використаних джерел:

1. Кузишин А.В. Геопросторовий аналіз громадської думки через призму парламентських виборів в областях Карпатсько-Подільського регіону. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль, 2015. № 1(38). С. 261-265.
2. Кузишин А.В. Суспільно-географічна характеристика електоральної культури на виборчому полі областей Карпатсько-Подільського регіону. Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. Тернопіль: СМП «Тайп». 2016. № 2(41). С. 104-110.
3. Рябов С.Г. Легітимація влади: до формулювання програми соціально-філософського дослідження Наукові записки Політологія. 1999. Том 12. Режим доступу до ресурсу: http://elib.ukma.edu.ua/NZ/NZV12_1999/04_giabou_s.pdf.
4. Рябов С.Г. Політичні вибори: Навчальний посібник К.: Тандем, 1998. 96 с.
5. Buyak B., Kuzyshyn A. Change of the Electoral Sympathies of the Voters in the Western Ukrainian Region According to the Parliamentary Elections Results in 2019. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio B – Geographia, Geologia, Mineralogia et Petrographia*. 2021. Vol. 76. P. 145-162.
6. Zarycki T. The electoral geography of Poland: between stable spatial structures and their changing interpretations. *ERDKUNDE*. 2015. Vol: 69. Issue: 2. Pages: 107-124
7. cvk.gov.ua.